

Н. А. Філіпенко

Сумський державний педагогічний
університет ім. А. С. Макаренка

МУЗИЧНО-ЕСТЕТИЧНЕ ВИХОВАННЯ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ У ПОЛЬЩІ ТА УКРАЇНІ В КОНТЕКСТІ ІНТЕГРАТИВНИХ ПРОЦЕСІВ

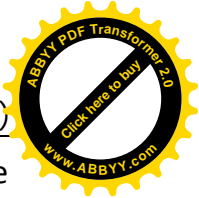
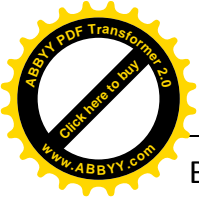
У статті здійснено компаративний аналіз науково-методичної літератури та програм навчання музики в початкових школах Польщі та України. Порівняно інтегративні процеси у сфері музично-естетичного виховання молодших школярів, висвітлено новітні тенденції розвитку поліхудожньої освіти та поширення авторських програм в цих країнах.

Ключові слова: музично-естетичне виховання, початкова школа, інтегративні процеси, компаративний аналіз.

Постановка проблеми. Сучасний розвиток України та євроінтеграційні процеси зумовлюють необхідність проведення порівняльних досліджень, спрямованих на осмислення нових підходів до вирішення проблем естетичного виховання. Успіху вітчизняної освітньої реформи у складних сучасних економічних умовах сприятиме вивчення закордонних систем освіти, об'єктивний аналіз і пошуки новітніх зразків і досягнень, з одночасним врахуванням національних особливостей і наукових здобутків у цій галузі. Тому компаративне дослідження проблеми музично-естетичного виховання молодших школярів у Польщі та Україні саме на часі.

Аналіз актуальних досліджень. Різні аспекти сутності музичної культури особистості, значення музики в духовному становленні дітей і молоді були предметом досліджень вітчизняних і польських учених у галузі філософії (І. Войнар, І. Зязюн); музичної педагогіки (Д. Кабалевський, Л. Масол, О. Олексюк, Г. Падалка, М. Пшиходзінська, О. Ростовський, О. Рудницька, Г. Шевченко, О. Щолокова, Ewa Klimasz-Kuchta, Małgorzata Miśka, Mirosław Grusiewicz, Teresa Żychowska), психології (А. Готсдінер, С. Науменко, В. Островський, С. Рубінштейн, Б. Теплов), музикознавства (К. Дадак-Козицька, В. Медушевський), музично-естетичного виховання (О. Берестенко, Т. Борисова, О. Пономарьова), музично-естетичного виховання молодших школярів (І. Бевз, Т. Галинська, О. Лобова, Л. Перетяга, Г. Семякіна), становлення музичної освіти на Україні (А. Желан, О. Михайличенко), вивчення досвіду музично-естетичного виховання в Польщі (А. Вільчковська, Г. Ніколаї, А. Сергієнко).

Прагнення України досягти європейських стандартів освіти та культури життя спрямовує на певну перебудову вітчизняної системи шкільної освіти, що значно актуалізує вивчення вже набутого позитивного або запобігання негативного досвіду модернізації системи шкільної освіти Польщі. Варто врахувати, що в минулому, в системах педагогічної освіти цих двох країн було багато спільного і, взагалі, народи цих країн об'єднує слов'янське походження.

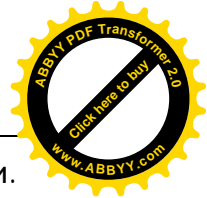
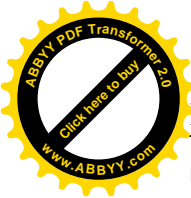
Відомо, що дошкільні та ранньошкільні роки значною мірою визначають усе доросле життя людини. Саме тому, за словами В. Кременя на I Всеукраїнському з'їзді педагогічних працівників дошкільної освіти, програми розвитку дітей у ранньому віці стають «найпріоритетнішим завданням не тільки в освіті, а й суспільному розвитку країни взагалі». Виховання розвинутої, творчої особистості не можливе без засобів мистецтв, особливо музики, яка сприяє здатності сприймати прекрасне, виховує естетичний смак, формує творче ставлення до життя. Але «життя не стоїть на місці» і у музично-естетичному вихованні дітей потрібно враховувати вимоги часу, постійно відновлюючи зміст програм, використовувати позитивний досвід педагогів-науковців інших країн.

Мета статті – здійснити компаративний аналіз науково-методичної літератури та програм навчання музики в початкових школах Польщі та України.

Виклад основного матеріалу. Аналіз розвитку шкільної мистецької освіти в Польщі у другій половині XX століття, дозволив нам прослідкувати її модернізацію. У 50-ті роки навчання з мистецької освіти не було досить ефективним і мало назву «співи». У 60-ті роки предмет «співи» має назву «музичне виховання». Це значний крок вперед, тому, що крім співу ці новації мають на меті стимуляцію музичної творчості школярів, основи гри на інструменті, елементи музичної імпровізації, колективне музикування. Наступним етапом у розвитку шкільної мистецької освіти в Польщі, було впровадження у межах структурної реформи 1977 р. новаторської програми предмету «Музика». Здавалося, що ця програма буде більш досконалою за рахунок вилучення змісту старих програм, але тенденції світового розвитку взагалі і в тому числі в мистецькій освіті привели до виникнення інтегрованого навчання [7]. 30 січня 2009 р. вступило в дію «Розпорядження міністра національної освіти» від 23 грудня 2008 р. щодо навчальних програм дошкільної освіти, початкової та основної школи [3]. Нова структура системи освіти обіймає три рівні: шестирічну основну, гімназію і «понад гімназійну» школу.

На початковому етапі основної школи (1–3 класи) навчання відбувається в інтегрованій формі, тобто навчальний процес не розпадається на окремі предмети, а одиницею виміру навчального процесу стає день праці. Теми кожного навчального дня підпорядковуються комплексній тематиці тижня, яка об'єднує різноманітну діяльність учнів – інтелектуальну, соціальну, технічну, оздоровчо-рухову, художню в цілісний освітянський процес [3]. Заняття в межах інтегрованого курсу вчитель проводить відповідно до обраної програми затвердженої Міністерством національної освіти Польщі, а також самостійно розробленого плану, узгоджуючи тривалість уроків і перерв із ступенем активності учнів.

Декілька слів стосовно програм з інтегрованого навчання, рекомендованих до реалізації в початковій школі: 8 січня 1999 року в межах шкільної реформи було прийнято до реалізації 29 програм інтегрованого

навчання. На теперішній час їх близько 100, основна частина яких є авторськими. В цілому ці програми можна об'єднати у дві основні групи.

1. Традиційний розподіл на окремі навчальні предмети. Інтеграція змісту відбувається завдяки поєднанню навчального матеріалу за тематичним принципом («Klocki autonomiczne» (DKW-4014-1/99)) «Z Ekoludkiem w szkole» (DKW-4014-166/99) та інші.

2. Інтеграція різноманітного змісту освіти. На нашу думку, недоліком цих програм можна вважати підпорядкованість музично-естетичної діяльності загальній структурі програм (Integralny program nauczania z elementami edukacji ekologicznej» (DKW-4014-20/99), що входить у протиріччя з традиційною для Польщі концепції розвитку школярів «для музики і через музику» [7].

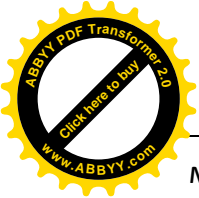
Музично-естетичне виховання в межах інтегрованого навчання повинно розв'язати такі питання: загальний культурний розвиток, участь у культурному житті; емоційний, естетичний розвиток дитини; розвиток здібностей, виховання музичного сприйняття, творчих якостей.

Отже, музично-естетичне виховання молодших школярів у Польщі відбувається в межах інтегрованого навчання в 1–3 класах початкової школи. Предмет «музика» поєднується з іншими шкільними предметами (рідною та іноземною мовами, історією, географією, математикою тощо) [7].

Аналіз методичної літератури з програм інтегрованого навчання свідчить, що предмети музично-естетичного циклу відсутні, але музично-естетичне виховання відбувається завдяки відповідній діяльності. Протягом інтегрованого курсу дитина повинна: виконувати пісні зі слуху, знати гімн Польщі напам'ять; виконувати прості мелодії і акомпонменти за допомогою простих мелодичних інструментів, а також прості ритми за допомогою ударних інструментів; виконувати ритмічні зразки рухами, жестами, реагувати на метричні, динамічні, агогічні зміни в музиці; вміти танцювати краков'як, польку, вживаючи основні кроки та фігури; знати правила нотного запису та вміти орієнтуватися в ньому; здійснювати слуховий аналіз музичних творів: розрізняти сольне або колективне музикування, співацькі голоси, форми музичних творів, тембри музичних інструментів; створювати до текстів та картин звукові ілюстрації; до поданої музики – рухові імпровізації; імпровізувати голосом або за допомогою елементарних музичних інструментів; [2].

Отже, на думку Ewy Lipskiej і Marii Przychodzińskiej, головними видами музичної діяльності є: спів; рухи під музику; гра на елементарних музичних інструментах; музична творчість; слухання музики [2, 117].

Враховуючи великий обсяг надбань у сфері музично-естетичного виховання, для молодших школярів потрібен компетентний вчитель, здатний виконувати свою освітянську місію з урахуванням нового гуманістичного підходу, спроможний забезпечити всебічний розвиток особистості учня [7]. Але, на жаль, вчителі початкової школи Польщі частіше мають обмежену підготовку в сфері

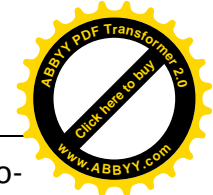
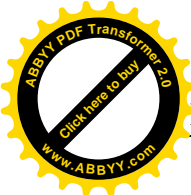

музики, що ставить під сумнів ефективність музично-естетичного виховання. Так, Mirosław Crusiewicz підкреслює, що в подальшій практиці початкової школи, в системі інтегративної освіти художнє та фізичне виховання повинно проводитись фахівцями з цих спеціальностей [1, 40].

Відповідно до завдань відродження національної культури України в «Концепції національного виховання» визначені головні положення виховної роботи в навчальних закладах України. Належну увагу в концепції приділено питанням розвитку естетичної культури й художніх здібностей особистості. Передбачено оволодіння цінностями і знаннями в сфері світового і народного мистецтва, музики, архітектури, усної народної творчості, національної пісенної і танцювальної культури, побуту, ремесел, гри; розвиток почуття прекрасного, формування здатності розуміти й цінувати твори мистецтва, пам'ятки історії, красу і багатство природи; здатність до творчої діяльності в різних видах мистецтва [4].

Особливу роль у здійсненні цих завдань відіграють уроки музики в початкових класах, де закладають основи естетичної культури особистості. Традиційно, програми для початкових класів загальноосвітньої школи ґрунтуються на педагогічній концепції Д. Б. Кабалевського, яку в Україні було адаптовано на основі української національної культури О. Я. Ростовським. У контексті інтегративних тенденцій модернізації початкової школи в Україні у сфері музично-естетичного виховання з'являються нові українські програми, побудовані за предметно-інтегративним принципом а також з використанням міжпредметних зв'язків. Це програма «Мистецтво» для 1–4 класів загальноосвітньої школи, створена під керівництвом Л. М. Масол, авторська програма «Музика» для учнів початкових класів загальноосвітніх навчальних закладів, створеної О. В. Лобовою та інші. На думку Л. Масол, предметно-інтегративна система мистецької освіти у ЗОШ є сьогодні оптимальною. Стандарт програми не передбачає протиставлення предметного та інтегрованого підходів до викладання музично-естетичних дисциплін у школі, навпаки – робить гнучке поєднання предметного та інтегрованого навчання [6, 36]. Як відомо, дошкільна система художнього виховання ґрунтується на комплексних заняттях з мистецтва, а при переході до школи ця комплексність втрачається. Тим самим порушується наступність виховання, цілісність художньо-образного світобачення дитини. Саме нові програми за предметно-інтегративним принципом створюють передумови для подолання зазначеного протиріччя [6, 40].

Концептуальною ідеєю розроблення змісту загальної мистецької освіти є цілісний художньо-естетичний розвиток особистості на основі взаємодії різних видів мистецтва та координації знань, умінь та уявлень, набуття яких необхідне для формування у свідомості учнів поліхудожнього образу світу [6, 37]. У єдиному тематичному блоці домінують музичний та образотворчий компоненти, які доповнюються елементами хореографії, театру, кіно.

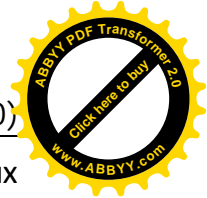
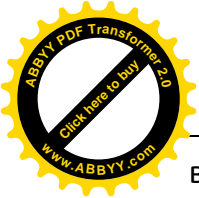
Музично-естетичне виховання молодших школярів за предметно-інтегративним принципом відбувається у вигляді уроків (2 години на тиждень). Це уроки «музики» і «образотворчого мистецтва», які викладають вчителі-спеціалісти. По закінченні курсу «Музика» за програмою О. В. Лобової, учень 4 класу початкової школи повинен володіти такими вміннями і навичками: визначати на слух основні типи музики; відтворювати основні фольклорні жанри, елементи народних обрядів України; володіти основами різних видів імпровізації (вокальної, інструментальної, ритмічної, пластичної тощо); систематично працювати над вдосконаленням вмінь і навичок сольного та хорового співу; володіти навичками двохголосного співу, співу канонем; визначати прості музичні форми (двочастинну, тричастинну, варіації, рондо); впізнавати музичні твори для слухання, виконувати поспівки і пісні у межах програмного змісту [5, 5].

Узагальнюючи набуті учнями вміння та навички, можна виділити основні види музично-естетичної діяльності у навчальному процесі: практика співу; слухання музики та словесне пояснення змісту музичних творів; музична творчість; гра на елементарних музичних інструментах; музично-рухове вираження змісту музики.

Порівняльна таблиця організації музично-естетичного виховання молодших школярів у Польщі та Україні

Музично-естетичне виховання молодших школярів	Польща	Україна
Форма організації навчального процесу	День праці в межах інтегрованого навчання	Уроки 1 раз на тиждень
Види музично-естетичної діяльності	Спів, слухання музики, гра на елементарних музичних інструментах, музична творчість, рухи під музику	Практика співу, слухання музики, гра на елементарних музичних інструментах, музична творчість, музично-рухове вираження змісту музики
Кількість вчителів та їх фах	Один вчитель початкових класів	Вчителі-спеціалісти
Кількість програм	Близько 100	4

З таблиці бачимо, що в Польщі і Україні майже співпадають види музично-естетичної діяльності, але в Польщі більше уваги приділяється сприйняттю музики через рух. Це обов'язкове вивчення польських народних танців. Що стосується діючих програм, то їх існує декілька, але в Польщі їх значно більше, переважна кількість з яких авторські. Зазначимо, що в Україні також використовуються авторські програми. Стосовно форми організації навчального процесу, виявлено суттєві відмінності пов'язані з організацією навчального процесу в цілому, а також

відмінностями в діючих програмах України та Польщі. Зауважимо, що у початкових школах Польщі (1–3 класи) викладає один вчитель, який повинен забезпечити якісне музично-естетичне виховання молодших школярів, а в Україні предмети музично-естетичного циклу викладають вчителі-спеціалісти.

Висновки. Порівняльний аналіз музично-естетичного виховання молодших школярів Польщі та України виявив багато спільних рис насамперед у пошуках шляхів інтеграції видів мистецтв, використанні авторських програм тощо. Освітні структури обох країн мають значний науково-педагогічний потенціал з вирішення освітніх проблем та подальшого вдосконалення музично-естетичного виховання молодших школярів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Grusiewicz. M. Rezultaty pracy lekcyjnej nauczyciela muzyki szkół podstawowych / M. Grusiewicz // Powszechne wychowanie muzyczne wobec przemian edukacyjnych w Europi / pod. red. E. Rogalski. – Bydgoszcz, 1999. – S. 40–53.
2. Lipska. E. Muzyka w nauczaniu początkowym / E. Lipska, M. Przychodzińska. – Warszawa, 1991. – 169 s.
3. Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 23 grudnia 2008 r. w sprawie podstawy programowej wychowania przedszkolnego oraz kształcenia ogólnego w poszczególnych typach szkół (Dz. U. z 2009r. Nr 4, poz. 17).
4. Концепція національного виховання // Початкова школа. – 1995. – № 2 – С. 48–53.
5. Лобова О. В. Програма для початкових класів загальноосвітніх навчальних закладів: 1-4 класи: пояснювальна записка / О. В. Лобова. – К. : Школяр, 2004. – 64 с.
6. Масол Л. М. Методика навчання мистецтва у початковій школі : посіб. для вчителів / Л. М. Масол, О. В. Гайдамака, Е. В. Белкіна, О. В. Калініченко, І. В. Руденко. – Х. : Веста; Ранок, 2006. – 256 с.
7. Ніколаї Г. Ю. Художньо-естетичне виховання молодших школярів у Польщі: позитиви і негативи модернізації початкової школи / Г. Ю. Ніколаї // Педагогічні науки: зб. наук. праць. – Суми : СумДПУ, 2004. – С. 51–62.

РЕЗЮМЕ

Н. А. Филипенко. Музыкально-эстетическое воспитание младших школьников в Польше и Украине в контексте интегративных процессов.

В статье анализируется научно-методическая литература и программы обучения музыке в начальных школах Польши и Украины. Проведён сравнительный анализ интегративных процессов в сфере музыкально-эстетического воспитания младших школьников, выявлены современные тенденции развития полихудожественного образования, использования авторских программ в этих странах.

Ключевые слова: музыкально-эстетическое воспитание, начальная школа, интегративные процессы, компаративный анализ.

SUMMARY

N. Filipenko. The musical-aesthetic education elementary school children in Poland and Ukraine in the context integrative process.

In this article the methodological literature and the programs of basic musical education are analyzed. The comparative analysis of integrative processes of musical education in elementary school children is built upon this basis. Many common traits are discovered while looking for the ways of integration of different kinds of art and author's programs.

Key words: musically-aesthetic education, elementary school, integrative processes, comparative analysis.